

комунальних послуг населенню, сприянню переробці та реалізації сільськогосподарської продукції тощо [1].

Отже, саме розумне зростання забезпечує покращення якості життя українців в селах, селищах, містах, сприяє розвитку громадської активності у об'єднаних територіальних громадах. Оскільки саме ОТГ є надійними партнерами для бізнесу і міжнародних проєктів, бо мають повноваження і ресурси для створення цікавих інвестиційних та інноваційних пропозицій і несуть відповідальність за прийняття усіх місцевих рішень.

Література:

1. Круглий стіл на тему «SMART-COMMUNITY як стратегія розвитку територіальних громад». URL: <http://znau.edu.ua/tidings/top-news/kruglij-stil-na-temu-smart-communityyak-strategiya-rozvitku-teritorialnih-gromad#!IMGA0007>.

2. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. К. : 2017. 110 с.

3. Термоса І. О. Аспекти сучасного розвитку сільських територій. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. С. 102-105.

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В РЕСПУБЛІЦІ БІЛОРУСЬ: ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Казак О. Г., канд. іст. наук, доцент кафедри політології

Білоруський державний економічний університет

У Республіці Білорусь система місцевого самоврядування представлена Радами трьох рівнів (первинний, базовий і обласний), що обираються на прямих і загальних виборах кожні чотири роки. Ради мають обмежені компетенції, оскільки більшість владних повноважень зосереджена в виконавчих комітетах (виконкомах), які не обираються населенням, підконтрольні і підзвітні в своїх діях Президенту, Раді Міністрів та вищим виконкомам і відповідальні перед Радою тільки з питань, віднесених до компетенції Ради.

Місцеві Ради мають обмежені контрольні повноваження щодо діяльності виконавчих комітетів. У відповідності зі ст. 47 Закону «Про місцеве управління і самоврядування в Республіці Білорусь» (2010 р.), голови виконкомів не рідше одного разу на рік зобов'язані подавати сесіям відповідних Рад звіти про діяльність виконкомів з питань, віднесених до компетенції Рад [1]. Однак зауваження депутатів про можливі прорахунки, які були допущені в роботі виконкомів, не обов'язково приведуть до кадрових переміщень чиновників, зміни бюджетної політики в майбутньому. Схожа ситуація існує і у сфері утвердження місцевими Радами програм економічного і соціального розвитку, бюджетів і звітів про їх виконання – ці процедури носять формальний характер. У зв'язку з цим рекомендується посилити контрольні повноваження місцевих Рад по відношенню до виконкомів. Зокрема, пропонується доповнити ч. 5 ст. 46 («Голова виконкому») Закону «Про місцеве управління і самоврядування в

Республіці Білорусь» нормою, згідно з якою місцева Рада в разі невиконання або неналежного виконання службових обов'язків головою виконкому може направити до відповідного органу (Президент, виконком більш високого рівня) пропозицію про звільнення голови виконкому від займаної посади.

Місцеві референдуми як одна з форм прямої демократії в суверенній Республіці Білорусь не проводилися. Законодавство, що регулює процес підготовки та проведення місцевих референдумів, містить ряд факторів, які можуть істотно впливати на мотивацію громадян. Згідно зі ст. 126 Виборчого кодексу, «ініціатива громадян виражається у вигляді пропозиції, внесеної не менш як 10% громадян, що володіють виборчим правом і проживають на відповідній території». Цю кількість можна суттєво зменшити, якщо врахувати, що для ініціювання республіканського референдуму потрібно зібрати підписи 450000 громадян (близько 6,5 % осіб, що володіють виборчим правом) [2, с. 19]. Юридична сила рішення, прийнятого місцевим референдумом, визначається в рішенні місцевої Ради депутатів про призначення референдуму (ст. 127 Виборчого кодексу) [3]. Вважаємо, що юридична сила рішення, прийнятого місцевим референдумом, повинна визначатися ініціаторами референдуму (тобто громадянами, якщо вони виступали ініціаторами).

У відповідності з ч. 3 ст. 126 Виборчого кодексу, «документи про проведення місцевого референдуму, що представлені ініціативною групою, і питання, що пропонується на референдум, направляються місцевим виконавчим і розпорядчим органом на експертизу до відповідного обласного, Мінського міського органу юстиції, який перевіряє відповідність питання, що виноситься на референдум, вимогам законодавства та дотриманню порядку утворення ініціативної групи» [3]. У відповідності зі ст. 112 Виборчого кодексу, «на місцевий референдум можуть виноситися питання, що мають найважливіше значення для населення відповідних адміністративно-територіальних одиниць і віднесені до компетенції відповідних місцевих Рад депутатів, виконавчих і розпорядчих органів» [3]. Таким чином, органи юстиції, що дають висновок про відповідність питання, що пропонується на референдум, вимогам законодавства (в тому числі Виборчого кодексу), мають право давати оцінку важливості питання. Остання норма носить суб'єктивний характер, крім того, може трактуватися як надмірна – якщо виконані всі передбачені законодавством процедури по збору підписів, зібрані в необхідній кількості і визнані достовірними підписи громадян, то це вже означає, що дане питання важливе для громадян і референдум може бути проведений. У зв'язку з цим рекомендується вилучити з Виборчого кодексу положення про те, що питання, які виносяться на референдум, повинні мати найважливіше значення для населення відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

У відповідності зі ст. 112 Виборчого кодексу, на місцевий референдум не можуть виноситися питання, що мають значення для Республіки Білорусь у цілому [3]. Дана норма залишає поле для неоднозначних тлумачень. Цю тезу підтверджує ситуація навколо можливості проведення референдуму з приводу експлуатації акумуляторного заводу в Брестській області. Після заяви Президента Республіки Білорусь О. Лукашенка про можливість проведення

референдуму дане питання влітку – восени 2020 р. неодноразово обговорювалося на зустрічах громадськості та представників місцевої влади. Наприклад, на зустрічі в Брестському облвиконкомі 12 жовтня 2020 р. Голова Брестського міськвиконкому О. Рогачук підтвердив можливість проведення референдуму: «Референдум повинен проводитися в Бресті, де проживають 235000 виборців, і в Брестському районі з 30000 виборців. Всі організаційні і фінансові питання беруть на себе органи влади. Нам потрібно зрозуміти, наскільки ідея референдуму актуальна. Вважаю, він потрібен як юридично оформлена думка більшості жителів Бреста» [4]. Однак 27 березня 2021 р. голова Брестського облвиконкому Ю. Шулейко під час прямої телефонної лінії зазначив: «Звернення про проведення референдуму в сільраду, на території якого знаходиться завод, юридично не має сенсу, тому що підприємство побудовано за державною інвестиційною програмою» [5].

У зв'язку з цим може бути корисний український досвід. У Законі України «Про всеукраїнський та місцевий референдуми» (діяв в 1991–2012 рр.) був представлений перелік конкретних питань, які могли розглядатися місцевими референдумами (ст. 6): питання про найменування або перейменування сільрад, селищ, міст, районів, областей; питання про об'єднання в одну однойменних адміністративно-територіальних одиниць, які мають спільний адміністративний центр; питання про зміну базового рівня місцевого самоврядування у сільських районах; питання про реорганізацію або ліквідацію комунальних дошкільних навчальних закладів, а також дошкільних навчальних закладів, створених колишніми сільськогосподарськими колективними та державними господарствами [6]. У Республіці Білорусь необхідно розробити більш чіткий перелік питань, які можуть виноситися на місцеві референдуми (наприклад, перейменування населених пунктів, зміна адміністративно-територіальної приналежності населеного пункту, розміщення закладів освіти, охорони здоров'я, торгівлі, побутового обслуговування в межах адміністративно-територіальної одиниці та ін.).

Існують різночитання в нормативно-правовому регулюванні діяльності органів територіального громадського самоврядування (ОТГС). Так, ст. 12 Закону «Про місцеве управління і самоврядування в Республіці Білорусь» передбачає можливість ОТГС вносити пропозиції з питань для розгляду на сесіях Ради [1]. Ця норма міститься, наприклад, у Регламенті Мінської міської Ради депутатів, але в той же час відсутня в регламентах всіх Рад базового рівня Гродненської області. Законом «Про місцеве управління і самоврядування в Республіці Білорусь» не передбачена можливість участі членів ОТГС у сесіях місцевих Рад, однак дана можливість передбачена, наприклад, регламентами 4 з 17 Рад Гродненської області (Дятловська райрада, Берестовіцка райрада, Лідська райрада, Новогрудська райрада). У той же час Закон «Про місцеве управління і самоврядування в Республіці Білорусь» передбачає можливість присутності представників ОТГС на засіданнях виконкомів (ст. 39) [1]. Діяльність ОТГС не представлена належним чином в інформаційній просторі. Аналіз офіційних сайтів виконкомів базового рівня показав, що на них відсутні

сторінки, присвячені діяльності ОТГС (хоча більшість сайтів має сторінки, присвячені діяльності Рад первинного і базового рівнів).

Нами сформульовані пропозиції щодо активізації діяльності ОТГС. Пропонується внести зміни до Закону «Про місцеве управління і самоврядування в Республіці Білорусь», що закріплять можливість присутності представників ОТГС на сесіях місцевих Рад та виступу на них, а також можливість участі в засіданнях постійних комісії місцевих Рад з правом дорадчого голосу (чинна редакція Закону наділяє таким статусом «депутатів, що входять до складу інших постійних комісій цієї Ради, запрошених головою комісії експертів та інших фахівців, а також депутатів інших Рад при прийнятті рішення, що торкається інтересів громадян, що проживають на території адміністративно-територіальної одиниці, до складу Ради якої обрані ці депутати) [1]. Слід рекомендувати місцевим Радам уніфікувати Регламенти відповідно до Закону «Про місцеве управління і самоврядування в Республіці Білорусь» (норми, що стосуються ОТГС). Потрібно більш системно освітлювати діяльність ОТГС. Для цього на офіційних сайтах виконкомів базового рівня можуть бути створені окремі сторінки, на яких буде розміщуватися інформація про наявні в межах тієї чи іншої адміністративно-територіальної одиниці ОТГС, їх діяльність, актуальні оголошення. Такі ресурси повинні стати інструментом для поширення досвіду ефективних практик в рамках діяльності ОТГС.

Таким чином, органи місцевого самоврядування в Республіці Білорусь мають обмежені повноваження. Ради практично не мають реальних механізмів впливу на виконкоми, в руках яких зосереджені всі важелі реалізації місцевої влади. Недостатньо розроблена нормативна база інститутів місцевої влади. Розвиток структур самоврядування є однією з найважливіших задач реформування політичної системи Республіки Білорусь.

Література:

1. О местном управлении и самоуправлении в Республике Беларусь: Закон Республики Беларусь по состоянию на 27 дек. 2019 г. – URL: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=h11000108> (дата звернення: 24.10.2021).
2. Василевич Г.А. Проблемы оптимизации полномочий органов местного самоуправления. *Право. by*. Минск. 2020. № 3. С. 14–21.
3. Избирательный кодекс Республики Беларусь: по состоянию на 6 июня 2015 г. – URL: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk0000370> (дата звернення: 24.10.2021).
4. В Бресте обсудили будущее аккумуляторного завода. – URL: <https://www.belta.by/regions/view/v-breste-obsudili-buduschee-akkumuljatornogo-zavoda-410642-2020> (дата звернення: 24.10.2021).
5. Аккумуляторный завод находится на жесточайшем экологическом контроле – Шулейко. – URL: <https://www.belta.by/regions/view/akkumuljatornyj-zavod-nahoditsja-na-zhestochajshem-ekologichicheskom-kontrolle-shulejko-434632-2021/> (дата звернення: 24.10.2021).
6. Про всеукраїнський та місцеві референдуми: Закон України, втрата чинності від 28 лист. 2012 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-12#Text> (дата звернення: 24.10.2021).